Sivistysvaliokunnalle

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta (HE 46/2023 vp)

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua e-aineistojen kirjastokäytön korvaamista koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3 300 tieto- ja oppikirjailijaa.

Yhdistyksemme haluaa korostaa, kuinka tärkeää lainauskorvausjärjestelmän ulottaminen e-kirjoihin ja e-äänikirjoihin on kirjailijoiden kannalta. Lainauskorvaus muodostaa monelle kirjailijalle merkittävän osan heidän tuloistaan. Kirjallisesta työstä saadut tulot ovat laskeneet merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana, joten kaikkia tulonlähteet ovat kirjailijoilla tärkeitä. Olemme tyytyväisiä siihen, että kirjailijat ovat jatkossa saamassa korvauksen myös e-aineiston käytöstä.

On kirjailijoiden kannalta erityisen tärkeää, että korkeakoulukirjastot on hallituksen esityksessä otettu mukaan korvaamisen piiriin, sillä iso osa kaikesta tietokirjallisuuden e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainaamisesta tapahtuu nimenomaan korkeakoulukirjastoissa. On tärkeää, että e-aineistojen kirjastokäytön korvaamisesta säädettäessä eri kirjallisuuden lajeja, kuten tietokirjallisuutta ja kaunokirjallisuutta, kohdellaan yhdenvertaisesti.

Korkeakoulukirjastojen osalta esitys on kuitenkin jäänyt vajaaksi, sillä verkkokirjahyllyjen on esitetty jäävän ehdotetun korvauksen ulkopuolelle. Suomen tietokirjailijat pitääkin tärkeänä, että verkkokirjahyllyt otettaisiin mukaan korvaamisen piiriin. Yhdistyksemme on keskustellut verkkokirjahyllyjen lainauskorvauksen käytännön toteuttamisesta Sanasto ry:n kanssa. Sanaston mukaan heillä on täysi valmius alkaa tilittää myös verkkokirjahyllyjen välityksellä tapahtuvaa e-kirjojen ja e-äänikirjojen käyttöä. Verkkokirjahyllyjen sisällyttämiseen e-lainauskorvauksen piiriin ei täten pitäisi olla mitään käytännön estettä.

Sanasto ry:n mukaan vuosina 2020–2022 fyysisten lainojen määrä on korkeakoulukirjastoissa laskenut 3,8 miljoonalla lainalla, kun käyttäjät ovat siirtyneet käyttämään kurssikirjoja ja muuta kirjallisuutta verkkokirjahyllyjen kautta. Vuonna 2022 korkeakoulukirjoistoista e-lainoja tehtiin

Ellibsin kautta vain noin 520 000, eli enemmistö e-kirjojen käytöstä korkeakoulukirjastoissa tapahtuu verkkokirjahyllyjen välityksellä. Lainojen siirtymisellä fyysisistä kirjoista e-kirjoihin ja e-äänikirjoihin on jo ollut konkreettinen vaikutus kirjailijoiden tuloihin, ja kehitys tulee oletettavasti jatkumaan saman suuntaisena. On tärkeää huomata, että ehdotettu uusi korvaus ei ole luonteeltaan tekijänoikeuslain 19 §:n 4 momentissa tarkoitettu lainauskorvaus, vaan teknologian kehityksen vuoksi säädetty korvaus, jonka tarkoitus on kompensoida tekijälle sähköisestä kirjastokäytöstä johtuva tulonmenetys. Verkkokirjahyllytkin aiheuttavat kirjailijoilla edellä mainittua tulonmenetystä, joten on epäjohdonmukaista sulkea verkkokirjahyllyt korvauksen ulkopuolelle.

Mikäli verkkokirjahyllyjä ei oteta korvaamisen piiriin, koituu tämä puute erityisesti niiden kirjailijoiden haitaksi, joiden kirjallisuutta käytetään pääasiallisesti verkkokirjahyllyjen kautta. Tämä koskee erityisesti sellaisia oppikirjailijoita, jotka tekevät korkeakouluille tarkoitettua kurssikirjallisuutta. Kurssikirjallisuus on siirtynyt yhä enemmän sähköiseen muotoon, ja tämän kehityksen voidaan olettaa jatkuvan. Täten ehdotettu muutos jäisi edellä mainittujen kirjailijoiden kannalta keskeneräiseksi. Laki olisi heidän osaltaan vanhentunut jo syntyessään.

Verkkokirjahyllyjen puuttuminen lainauskorvauksesta asettaisi teokset ja kirjailijat eriarvoiseen asemaan sen perusteella, millä tavalla heidän kirjallisuuttaan käytetään. Edellä mainitut kirjailijat, joiden teoksia käytetään pääasiallisesti verkkokirjahyllyjen kautta, olisivat heikommassa asemassa muihin kirjailijoihin nähden. Samalla sellainen teos, joka olisi saatavana e-kirjana sekä yleisessä kirjastossa että verkkokirjahyllyn kautta korkeakoulukirjastossa kerryttäisi korvausta vain yleisessä kirjastossa tapahtuvan käytön osalta. Kirjailijoita ja teoksia olisi kohdeltava lainsäädännössä yhdenvertaisesti, eikä ehdotettu säädös toteuta yhdenvertaisuuden tavoitetta.

Katsomme, ettei äänikirjan lukijoiden oikeus korvaukseen saisi vähentää kirjailijoiden ja kääntäjien korvausta. Mikäli lukijat otetaan mukaan korvauksen piiriin, tulisi tälle osoittaa lisäbudjetti. Eduskunnan myöntämä miljoonan euron määräraha on ollut tarkoitettu nimenomaan e-aineiston kirjastokäytön korvaamiseen kirjailijoille ja kääntäjille. Ehdotetun e-aineistojen kirjastokäytön korvaamisen tarkoituksena on korvata tekijöille sähköisestä kirjastokäytöstä aiheutuvaa tulonmenetystä. Kirjastokäytön lainauskorvaus on ollut kirjailijoille merkittävä tulonlähde, joka on ollut yksi keino taata kirjailijoiden toimeentulo ja kirjailijan työn kannattavuus.

Kirjailijoiden toimeentulo on yhdistyksellemme keskeinen huolenaihe, sillä tänä syksynä yhdessä Kirjailijaliiton kanssa teettämämme tulotutkimuksen mukaan kirjailijan tulot ovat merkittävästi laskeneet. Vuonna 2022 tietokirjailijan kirjallisuuden myynnistä ja tekijänoikeuskorvauksista saatu mediaanitulo oli vain 606 euroa vuodessa, kun vielä vuonna 2018 mediaanitulo oli 1111 euroa

vuodessa. Tietokirjailijoilla laskua oli siis peräti 45 %. Suomen kustannusyhdistyksen vuositilaston 2022 mukaan kirjallisuuden kokonaismyynti on samalla aikavälillä noussut yli 8 %. Tulojen laskulle on monia syitä, joista yksi on kirjallisuuden siirtyminen yhä enemmän sähköisiin julkaisuihin eli e-kirjoihin ja e-äänikirjoihin. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että e-lainauskorvausta koskeva lainsäädäntö päivitetään ajan tasalle jo tässä vaiheessa, eikä osaa kirjailijoista jätetä uudistuksen ulkopuolelle.

Helsingissä 17.10.2023

Mikko Niemelä

Juristi

Suomen tietokirjailijat ry